

H. EVERS, G. HAEGERSTAM. Introduction to dental local anaesthesia. 2e druk, 96 pag. Mediglobe SA, Fribourgh 1990. Prijs \$ 20.50. ISBN 1 55664 275 X.

Van de in 1981 verschenen eerste druk – een best-seller – werd in 1982 een Nederlandse vertaling uitgegeven onder de titel *Handleiding voor de tandheelkundige lokale anesthesie*.

Vergeleken met de eerste druk is de tweede aanzienlijk dunner: het aantal pagina's werd teruggebracht van 208 tot 96. Weggelaten zijn uitvoerige anatomische, pijn-fysiologische en farmacologische hoofdstukken, alsmede hoofdstukken over lokale anesthesie bij kinderen. Helaas zijn ook de literatuurlijst en de index komen te vervallen.

De huidige uitgave is aangepast aan de eisen van praktijkhygiëne. Lokale anesthesie wordt gegeven door een gehandschoende tandarts die een mondkapje en een bril draagt. Inhoudelijk is de handleiding gelukkig niet gewijzigd, alleen compacter geworden. Een aanbevolen boek voor de tandheelkundige student en de algemeen-practicus.

P. C. Makkes, Amsterdam

I. VAN DER WAAL. Diseases of the jaws. Diagnosis and treatment. 304 pag. Munksgaard, Copenhagen 1991. Prijs DKK 675,00. ISBN 87 16 106180.

Dit handzame boek is origineel en fraai uitgevoerd. Het biedt een vrij compleet overzicht van schier alle afwijkingen van de kaken. De tekst is goed gestructureerd en vlot leesbaar, terwijl de vele fraaie kleurenfoto's van klinische en histopathologische afbeeldingen en de heldere afdrucken van röntgenfoto's het geheel op een adequate manier complementeren.

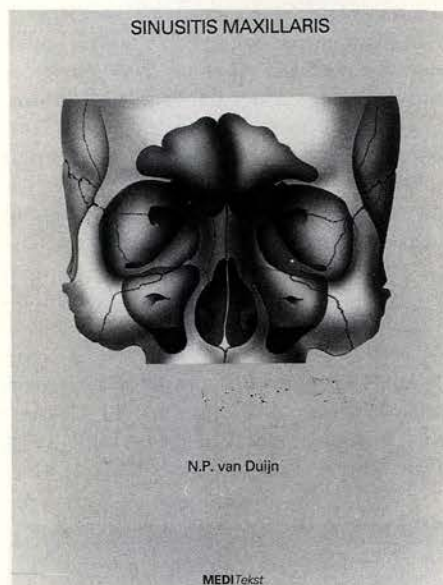
De in de tekst aangehaalde, niet-Nederlandstalige, literatuurbronnen zijn meestal van recente datum (na 1980). Vooral indien men zich nader wil oriënteren over aandoeningen die minder uitvoerig worden besproken, komt de genummerde en alfabetisch gerangschikte, uitvoerige literatuurlijst goed van pas.

Dit leerboek – men zou het ook een atlas kunnen noemen – kan in alle opzichten de vergelijking met de *Atlas of diseases of the jaws* van Pindborg en Hjørting-Hansen ruimschoots doorstaan. Er is dus sprake van een standaardwerk dat zeker zowel nationaal als internationaal zijn weg zal vinden naar studenten, tandartsen en specialisten.

R. Koopmans, Maastricht

N.P. VAN DUIJN. Sinusitis maxillaris. Symptomen, beloop en diagnostiek. 175 pag. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam. Medi Tekst, Lelystad 1991.

De huisarts Van Duijn heeft met zijn onderzoek – met behulp van een objectieve toets: echoscopie – de symptomen, het beloop en de diagnostiek van sinusitis maxillaris willen analyseren. Daartoe werden gedurende een jaar, uit negen huisartspraktijken (11 huisartsen), alle patiënten boven de 15 jaar met sinusitis-achtige klachten voor onderzoek (en behandeling, inclusief een verwijzing naar de KNO-arts) naar hem verwezen. In dat jaar werden 400 patiënten (die 441 episoden doormaakten) gevolgd tot de klachten en de afwijkingen over waren.

De auteur gaat uitvoerig in op de symptomen, de (differentiële) diagnostiek (met de daarbij gebruikte middelen) en de therapeutische mogelijkheden. In het bijzonder is het hoofdstuk waarin zijn methode van onderzoek wordt beschreven, zeer lezenswaardig. Voor de tandarts is het van belang te weten dat voor het stellen van een juiste diagnose aandacht moet worden geschonken aan vijf anamnestiche gegevens: 1. de klachten zijn begonnen met griep of een verkoudheid; 2. pijn bij bukken; 3. purulent neussceet; 4. pijn in de molaren en 5. pijn in de maxilla (uiteraard aan de aangedane zijde). Toch wordt aan de dentogene sinusitis, ook bij zijn onderzoek in de literatuur, door de auteur maar nauwelijks aandacht besteed. Deze vorm lijkt wat buiten het kader van het onderzoek te vallen. En hoewel wordt ingegaan op blijvende respectievelijk recidiverende klachten na een sinusitis, wordt ook daarbij zelfs de mogelijkheid van een dentogene oorzaak niet

genoemd, terwijl men daar zeer zeker op verdacht moet zijn.

Dit boek is duidelijk geschreven door een huisarts en voor huisartsen bevat het dan ook veel waardevolle gegevens. De tandarts zal er minder van zijn gading in vinden, maar wie in het bijzonder is geïnteresseerd in sinusproblemen moet het zeker eens ter hand nemen.

N. P. J. B. Sieverink, Venlo

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Environmental Health Criteria, 118: Inorganic mercury. 168 pag. WHO, Geneva 1991. Prijs Sw.fr. 20,00. ISBN 92 4 157118 7.

Sinds 1976 geeft de World Health Organization, in de serie 'Environmental Health Criteria', monografieën uit. De eerste handelde over kwik in het algemeen (No. 1: Mercury), No. 86 over milieu-aspecten van kwik en No. 101 over (organische) methylkwikverbindingen. De hier te bespreken monografie (No. 118) handelt over anorganisch kwik en kwikverbindingen.

Deze monografieën zijn het resultaat van de activiteiten van WHO-werkgroepen die elk met een specifiek onderwerp bezig zijn. Leden van de werkgroepen kunnen uit alle landen van de wereld afkomstig zijn. Nummer 118 is een bijgewerkte versie van nummer 1 ('Mercury').

In negen hoofdstukken wordt uitgebreid ingegaan op: chemische en fysische verschijningsvormen, analysemethoden, bronnen van natuurlijke en door mensen veroorzaakte verspreiding, verschillende gebruikers van kwik, transport in lucht, water en in de voedseltransportketen, menselijke blootstelling, kinetiek en metabolisme, effecten in de mens en risicobepaling van blootstelling. In andere hoofdstukken worden aanbevelingen gegeven voor verder onderzoek en wordt heel summier ingegaan op eerdere publikaties over kwik. Voorts zijn nog de samenvatting en discussie in de Engelse, Franse en Spaanse taal toegevoegd.

Door de wereldwijde inbreng van informatie over dit onderwerp is deze WHO-werkgroep erin geslaagd een uiterst gedetailleerd boek over de gezondheidsaspecten van anorganisch kwik het licht te doen zien. In het hoofdstuk 'Discussie' wordt kort ingegaan op de stroom van publikaties die is verschenen na de discussie rond amalgaam. De huidige, lange lijst van publikaties met alle voor- en nadelen is volgens de WHO-commissie inconsistent, omdat de onderzoekresultaten in verschillende publikaties vaak volkomen tegengesteld zijn zodat ze onderling niet zijn te vergelijken.

De WHO-commissie gaat er voorsnag van uit dat kwikbelasting voor tandheelkundige patiënten gezien moet worden als een belasting met een lage dosis, waarbij geen gezondheidsproblemen optreden. De weinige epidemiologische studies die over dit onderwerp zijn gepubliceerd, zijn volgens de commissie 'conclusieloos'. In de lijst van aanbevelingen staat onderzoek naar de mogelijke effecten echter op een hoge, tweede plaats.

Voor wie geïnteresseerd is in het onderwerp 'kwik', biedt dit boek veel informatie.

K. J. J. Vreeburg, Haarlem

J. JANSMA. Oral sequelae resulting from head and neck radiotherapy. 157 pag. Academisch proefschrift rijksuniversiteit te Groningen. Drukkerij van Denderen B.V., Groningen 1992.

Tot de orale gevolgen van radiotherapie in het hoofd-halsgebied behoort in veel gevallen xerostomie met de daarbij behorende verhoogde kans op het ontstaan van cariës. Bovendien kunnen periapicale ontstekingen, parodontopathiën en extracties leiden tot een moeilijk te genezen proces van osteonecrose. Over deze gevolgen gaat dit proefschrift en naast een uitgebreid literatuuroverzicht beschrijft het een experimenteel onderzoek naar 'bestralingscariës'. Ook heeft de auteur geïnventariseerd hoe patiënten in Nederlandse bestralingscentra tandheelkundig worden begeleid en aan de hand van deze gegevens heeft hij een protocol opgesteld voor hun begeleiding.

Een van de klinisch meest relevante experimenten betreft de werkzaamheid van een aantal fluorideringsmethoden. Het elke twee of elke zeven dagen appliceren van een neutrale 1% NaF-gel en een dagelijkse mondspoeling met 0,05% NaF zijn vergeleken met een controlegroep waarbij geen fluoride werd geapplied. Bij deze experimenten werd gebruik gemaakt van stukjes glazuur die geplaatst waren in de onderprothese van patiënten met een door bestraling veroorzaakte xerostomie. Na enige weken kon de mate van demineralisatie van en de opname van fluoride in de glazuurschijfjes worden vastgesteld. Uit dit onderzoek is gebleken dat de tweedaagse fluoride-gelapplicatie de beste bescherming tegen ontkalking biedt.

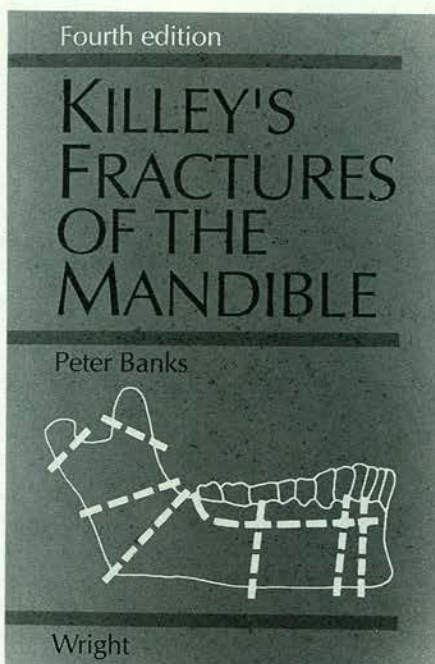
Het gehanteerde model is praktisch, maar heeft als nadeel dat de mondflora van de edentate proefpersonen afwijkt van de dentate situatie. Daarom lijkt de conclusie dat een tweedaagse fluoride-gelapplicatie (samen met een goede mondhygiëne) optimale bescherming biedt tegen het optreden van 'bestralingscariës' wat voorbarig. Een bespreking van de cariëspreventieve werking van chloorhexidine-preparaten had in dit verband niet misstaan.

Uit de enquête onder Nederlandse bestralingscentra blijkt dat de kwaliteit van de tandheelkundige begeleiding van patiënten met een tumor in het hoofd-halsgebied sterk varieert. In slechts zeven van de 20 onderzochte centra worden alle daarvoor in aanmerking komende patiënten vóór de bestraling verwezen naar een tandheelkundig team, terwijl er ook enkele centra zijn waarin in het geheel geen tandarts aanwezig is. Bovendien is gebleken dat er een grote pluriformiteit bestaat in de wijze waarop wordt getracht cariës of osteoradionecrose te voorkomen. Terecht concludeert de auteur dan ook dat er 'behoefte bestaat aan een protocol dat toepasbaar is in alle centra'.

In het laatste hoofdstuk wordt een protocol geformuleerd dat aan deze doelstelling voldoet en overeenkomt met de internationale gebruiken in grote oncologische centra. Toch lijkt een solide wetenschappelijke basis voor alle in het protocol voorgestelde maatregelen voorsnag te ontbreken. Daarvoor zijn er nog te veel onduidelijkheden met betrekking tot het risico op osteoradionecrose en het ontstaan van 'bestralingscariës'. Niettemin biedt dit goed leesbare en systematisch ingedeelde proefschrift alle relevante informatie en het is daarom waardevol voor iedereen die met deze categorie patiënten te maken heeft.

L. L. Visch, Rotterdam

P. BANKS. Killey's fractures of the mandible. 4e druk, 149 pag. Wright (Butterworth-Heinemann Ltd.), Oxford 1991. Prijs £ 14.95. ISBN 0 7236 0708 7.

Zoals de titel doet vermoeden is dit boek een bewerkte uitgave van de door H. C.

Killey geschreven monografie in de serie 'Dental practitioner handbook' (edities uit 1967, 1971 en 1983). Het boek is oorspronkelijk bedoeld als introductie voor studenten en als hulp voor algemeen-practici bij de behandeling van mandibulafracturen ('the treatment of the majority of mandibular fractures should be well within the capability of any dental surgeon . . .') en Banks schrijft in het woord vooraf dat 'every attempt has been made to preserve the original authors intention.'

Na een algemene inleiding, handelend over de specifieke anatomie, het klinisch onderzoek en de eerste hulp, wordt achtereenvolgens de behandeling van fracturen van de betande onderkaak, van de edentate onderkaak, in het condylaire gebied en bij kinderen beschreven. De laatste drie hoofdstukken gaan in op de postoperatieve zorg, complicaties en communitieve fracturen met verlies van botweefsel en weke delen.

De hoofdstukken waarin de eigenlijke behandeling der fracturen wordt besproken zijn hier en daar zeer uitgebreid en rijk van referenties voorzien (waardoor ze meer het aspect hebben van een literatuurstudie) en aldus eerder van belang voor de niet bedoelde doelgroep der kaakchirurgen.

Het valt op dat de röntgenfoto's veelal slecht zijn gereproduceerd; de tekeningen daarentegen zijn fraai vervaardigd en goed leesbaar. Opmerkelijk is ook de ruime aandacht die wordt besteed aan verouderde technieken waarbij gebruik wordt gemaakt van dentale draadspalken en cap splints. Een aantal opmerkingen met betrekking tot de therapie is discutabel en de literatuur wordt niet altijd correct geïnterpreteerd. Opvallend is de opmerking dat in de praktijk (van de auteur?) meer dan de helft van de mandibulafracturen kan worden behandeld met interdentale 'eyeletwiring'.

Resumerend kan worden gezegd dat dit werkje eigenlijk alleen nog geschikt is voor studenten, in die zin dat door docenten in de fractuurleer bepaalde delen van het boek zouden kunnen worden aangeraden. Het boek als geheel, is noch aan studenten noch aan tandartsen aan te bevelen.

L. Kuiper, Muiden

P. E. MAHAN, C. C. ALLING, III. Facial pain. 3e druk, 376 pag. Lea & Febiger, Philadelphia, London 1991. Prijs £ 37.25. ISBN 0 8121 1252 0.

Na 14 jaar is een geheel vernieuwde editie van dit standaardwerk over orofaciale pijn verschenen. Bestond de tweede druk uit een bundeling van 20 op zichzelf staande hoofdstukken met elk een eigen auteur, in de derde druk hebben Mahan en Alling

deze 20 bijdragen tot één geheel geïntegreerd. Zodoende is het aantal dubblures tot een minimum beperkt gebleven.

De inhoud van het boek is als volgt samen te vatten. Na het belichten van algemene achtergronden van de pijn diagnostiek en van factoren die pijn en pijnbeleving beïnvloeden, wordt een aantal specifieke beelden beschreven en worden – aan de hand van klinische voorbeelden – de therapeutische mogelijkheden aangegeven.

Vervolgens komen algemene diagnostische principes aan de orde, waarbij uiteraard de anamnese, het klinisch en het beeldvormend onderzoek aandacht krijgen en injectietechnieken voor diagnostische proefanesthesie, psychopathologische aspecten van pijn en de relatie tussen pijn en voeding apart worden belicht.

Verder worden nog musculoskeletale pijnstoornissen, vele musculaire ziekten en syndromen, kaakorthopedische afwijkingen (orthognathe afwijkingen, oclusale stoornissen, obstructieve apnoe en bruxisme), die mogelijk van betekenis zijn bij het ontstaan van faciale pijnproblemen, behandeld.

Tenslotte wordt een overzicht gegeven van vasculaire (arteriïden, hoofdpijnen) en neuralgiforme aandoeningen en stilgestaan bij dentogene pijn, pijn gerelateerd aan sinus- en speekselklierafwijkingen en bij pijnlijke mondslimvliesafwijkingen.

Deze derde druk is een praktisch boek dat bondig geformuleerde en uit vele disciplines afkomstige informatie biedt aan algemeen-practici en kaakchirurgen. Het vormt een belangrijke ondersteuning bij het herkennen en behandelen van uiteenlopende pijnproblemen in het hoofd-halsgebied.

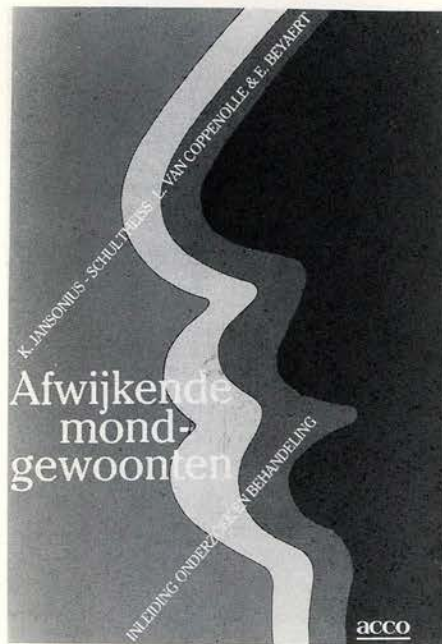
B. Stengenga, Groningen.

K. JANSONIUS-SCHULTHEISS, L. VAN COPPENOLLE, E. BEYAERT. *Afwijkende mondgewoonten; inleiding, onderzoek en behandeling.* 5e druk, 251 pag. Uitgeverij Acco, Amersfoort 1991. Prijs f 43,50. ISBN 90 334 2438 X.

Dit boek behandelt het brede terrein van de myofunctionele afwijkingen in het orofaciale gebied en de, al dan niet verworven, afwijkende mond- en ademhalingsgewoonten. Het is geschreven als leerboek voor studenten in de logopedie en summier geïllustreerd met lijntekeningen.

In de eerste twee hoofdstukken komt de anatomie van het hoofd-halsgebied aan de orde en de fysiologie van de verschillende functies en reflexen. Vervolgens wordt afwijkend mondgedrag omschreven en de diverse vormen daarvan worden gedefinieerd. Daarna gaat het boek uitvoerig in op het onderzoek naar en de therapie van afwijkend mondgedrag.

Gezien de nog altijd bestaande onduidelijkheid over de therapeutische effecten op lange termijn, worden slechts globale indicaties en contra-indicaties genoemd voor de behandeling van afwijkend mondgedrag.

De veelheid van onderwerpen die aan de orde komt, gaat hier en daar ten koste van diepgang en nauwkeurigheid in omschrijving. Omdat het boek zich ook wil richten tot de specialisten in de dento-maxillaire orthopedie, verdient het aanbeveling de wat verouderde en niet altijd correct omschreven orthodontische begrippen aan te passen. Voor wat betreft de diagnostiek biedt het boek weinig nieuws voor orthodontisten. Wel kan het nuttig zijn als naslagwerk voor diegenen onder hen die regelmatig verwijzen naar een logopedist.

J. G. J. H. Schols, Waalwijk

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

1. P. SCHÄRER, L. A. RINN, F. R. KOPP. *Esthetic guidelines for restorative dentistry.* 240 pag. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Tokyo and Rio de Janeiro 1982. Prijs US \$ 88,—. ISBN 0 86715 111 0.
2. M. H. STEENKS, A. DE WIJER. *Kiefergelenksfehlfunktionen aus physiotherapeutischer und zahnmedizinischer Sicht.* Diagnose und Therapie. 271 pag. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, Sao Paulo und Tokio, 1991. Prijs DM 98,—. ISBN 3 87652 739 2.
3. P. J. LAMEY, M. A. O. LEWIS. *Oral medicine in practice.* 73 pag. London: British Dental Journal, 1991. Prijs UK £ 14.95. ISBN 0 904588 32 7.
4. K. JANSONIUS-SCHULTHEISS, L. VAN COPPENOLLE, E. BEYAERT. *Afwijkende mondgewoonten. Inleiding, onderzoek en behandeling.* 5e herziene druk. 251 pag. Amersfoort: Uitgeverij Acco, 1991. Prijs f 43,50. ISBN 90 334 2438 X.
5. R. R. LEHMANN. *Ökologie der Mundhöhle. Grundlagen der Vorsorge.* 61 afb., 43 tab. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1991. Prijs DM 48,—. ISBN 3 13 761001 1.
6. L. TRONSTAD. *Clinical endodontics. A textbook.* 238 pag., 533 afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1991. Prijs DM 64,—. ISBN 3 13 768101 4.
7. F. F. COWAN. *Dental pharmacology.* 2e druk. 446 pag. Lea & Febiger, Philadelphia, London 1992. Prijs £ 30,—. ISBN 0 8121 1385 3.
8. K. GRAAMANS, H. P. VAN DEN AKKER. *Diagnosis of salivary gland disorders.* 175 pag. Kluwer academic publishers, Dordrecht, Boston, London 1991. Prijs f 130,—. ISBN 0 7923 1384 4.
9. O.R.V. A. W. CARLÉE, I. VAN DER WAAL. *Controversen in de mondziekten en kaakchirurgie. Liber Amicorum voor Prof. dr. W. A. M. van der Kwast.* 72 pag. Amsterdam: VU Academisch Ziekenhuis, 1991.
10. O.R.V. N. W. JOHNSON. *Risk markers for oral diseases. Volume 1. Dental caries. Markers of high and low risk groups and individuals.* 507 pag. Cambridge University Press, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney 1991. Prijs £ 60,—. ISBN 0 521 37563 0.